

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Марина Иванова Бакаова, ИФС, БАН

относно

представения за външна защита дисертационен труд на тема:

Теория на познанието в българската философия през XX век

от Мадлен Георгиева Ангелова-Елчинова

Софийски университет „св. Климент Охридски“, философски факултет, катедра История
на философията

Кандидатката Мадлен Ангелова-Елчинова завършва бакалавърска степен по философия в Софийски университет „Св. Климент Охридски“ през 2015 г. и след това магистратура по съвременна философия към катедра История на философията в същия университет. Магистърската ѝ теза е на тема “Понятието за вожда в българската философия преди 1944”. От 2018 г. тя е преподавател по философия в 133 СУ „А.С. Пушкин“. Мадлен има редица участия в местни и международни форуми, впечатляващ брой от 11 публикации и е вземала активно участие в организацията на редица форуми, сред които и на големи международни форуми.

Дисертацията на Мадлен Ангелова-Елчинова е в обем от 239 страници, което надвишава изискванията за стандартна докторска теза. Дисертацията има за цел да разкрие паралели между теориите на българските епистемолози от 20 век и съвременната западна епистемология като покаже, че българската епистемология не е специфична, т.е. че има пресечни точки между двете. Тази цел обаче остава някак второстепенна в сравнение с основната цел, преследвана от авторката, а именно да покаже, че интернализъмът от философия на съзнанието е неуместно насаден в нашите представи за знание и оправдаване. Тя демонстрира това още от първа глава, в която се опитва да докаже, че разграничението между априори и апостериори е безплодно независимо дали това разграничение се отнася до знанието или до обосноваването. Във втора глава, Мадлен Ангелова-Елчинова критикува

широкото уповаване върху интуицията във философията и по-конкретно в епистемологията. Тя застава зад тезата, че понятието за интуиция няма епистемическа стойност, тъй като не знаем какво е интуиция. В трета глава авторката защитава тезата, че основният епистемологически метод трябва да е извод до най-доброто обяснение съчетан с рефлексивен еквилибриум или както тя го нарича - „мисловно равновесие“ и че той трябва да е повсеместен. В последната четвърта глава, авторката защитава екстернализъм относно ментаното състояние с препратки към българските автори.

Забележителен е обемът от съвременна литература, с който Мадлен Ангелова-Елчинова се е запознала. Трудът реферира наистина към големи съвременни имена в епистемологията и моралната епистемология, в т.ч. и български автори, чиито книги Мадлен си е направила труда да намери и прочете. Също така е похвално, че авторката има ясна теза, върху която работата е фокусирана, макар и тя да е само индиректно свързана със заглавието дисертационния труд. Поради това оценката ми на труда ѝ е напълно положителна. Разбира се аз имам редица коментари и забележки, които се надявам Мадлен да няма против да чуе, защото ще ѝ бъдат полезни за бъдещата работа. Използвам възможността да напиша коментарите ми, а въпросите, на които искам тя да отговори на защитата ще формулирам накрая.

На първо място, въпреки че не е историкофилософска работата е твърде ошетената откъм изложение на концепциите на българските философи. Според мен, Мадлен е трябвало да изложи възгледите на българските епистемолози в първа глава, преди всичко останало. Така, читателят би бил в състояние да направи паралели докато чете труда.

Второ, това, което авторката нарича интерналистки фундационализъм не е точно това, което се разбира под „интерналистки фундационализъм“ в съвременната епистемология. В съвременната епистемология интерналисткия фундационализъм е гледище за оправдаването на вярванията ни, според което всички вярвания са оправдани чрез свеждането им до базисни вярвания, които са вярвания на сетивния ни опит от сорта на „струва ми се, че това пред мен е лаптоп“. Те нямат нищо общо с вярванията на интуицията и са апостериори. Тези базисни вярвания лежат в основата на цялото познание и оправдават всички останали вярвания посредством директна или индиректна инференциална връзка с

тях. Например споменатото базисно вярване може да оправдае небазисното ми вярване „Това пред мен е лаптоп“.

Картезианският фундаментализъм също спада към категорията интерналистки фундаментализъм, но е от различен сорт. В него базисните вярвания имат по-различен обхват и повече пасват на мишената, която авторката иска да отстреля. Те включват „самоочевидните“ елементарни „истини“ на логиката и интуицията, както и на вътрешните ни ментални състояния, т.е. всички наши убеждения в истинността на които не можем да се усъмним. Картезианският фундаментализъм обаче не е популярен в съвременната епистемология.

Под интернализъм в епистемологията НЕ се разбира гледището, че знанието е зависимо от вътрешните ментални състояния. Това е разбирането за интернализъм във философия на съзнанието, но разграничението между интернализъм и екстернализъм в епистемологията е различно. Под интернализъм в епистемологията се разбира гледището (или група от гледища) според които за да знам, че p трябва да знам, че знам че p . Тоест, познаващият трябва да удовлетвори т.нар. „КК principle“. Под „екстернализъм“ в епистемологията се разбира отрицанието на КК принципа. То се свързва с убеждението, че за наличие на знание е достатъчно да са удовлетворени определени условия независимо от това дали аз знам, че те са удовлетворени. Например, вярването ми, че p трябва да е произведено от *de facto* надежден процес или способност, който обикновено е вътрешен на физическото ми тяло и ментален, но до който аз нямам рефлексивен достъп. При бъдеща публикация на тази работа, тя трябва да бъде съобразена с тези основни положения.

В глава 1: Каква е разликата между априори знание и априори оправдаване? Всички съвременни привърженици на априори оправдаването са съгласни с твърдението, че ние учим понятията чрез опита, но в определени случаи оправданието на пропозиции, в които участват придобити от опита понятия е априори. По същия начин, предпоставките на даден аргумент може да се основават върху опит, но изводът да следва априори от предпоставките.

Една пропозиция може да е априори необходима или априори контингентна. В първият случай пропозицията е истинна във всички възможни светове, а във втория – не. Крипке открива контингентното априори чрез примера си за еднометровата пръчка. Мадлен

трябва да изложи и реконструира този пример, защото той е изворът на това понятие. Пример за необходима истина е, че водата е H₂O и всички подобни метафизични истини за естествени видове, отново според Крипке. Ние знаем априори, а не апостериори, че една истина е необходима. Тук става въпрос за логическа възможност и невъзможност. Изобщо не ми е ясно в какъв смисъл съвременните философи са се отказали от необходимите истини?

По отношение на глава 2: Интуицията не е непременно интерналистско понятие, каквото и да значи това. Интуицията заема място в съвременната екстерналистката епистемология: тя се възприема като една от познавателните способности, защото може да води систематично до истинни вярвания, т.е. е надеждна. Също така, интуициите може да е мощни независимо от това дали са априори.

Срещу „самоочевидността“. Перцептивните вярвания не са ли самоочевидни? Защо само интуициите да са? В първия случай имаме емпиричен фундаментализъм, във втория – картезиански.

Коментар към стр. 101 Според мен съществуват интуиции без пропозиционално съдържание, например музикалните интуиции (ореден акорд не може да звучи като завършек на мелодията). Това не ги прави ирационални, отново според мен.

От това, че никой не знае какво е интуиция не следва, че тя не ни дава знание. За всяка познавателна способност съществува дебат както представлява тя, не само за интуицията.

Ако авторката иска да отрече уповането върху интуиции, трябва да обоснове защо използва толкова мисловни експерименти в текста, които по традиция са предназначени да насочат интуицията ни в една или друга посока.

Относно глава 3: изводът към най-добро обяснение и кохерентизма. ИНО е рационален извод - с него си служи рационалната способност. Но възприятието, паметта и пр. едва ли функционират чрез изводи. Или поне имаме основания да се съмняваме в това. Например, установено е, че компютърните програми, които правят изводи са значително по-

бавни в разпознаването на лица от хората и животните. В какъв смисъл ИНО трябва да е водещ в епистемологията?

Второ, кохерентизмът, който според Мадлен трябва да лежи в основата на ИНО, е типично интерналистка позиция в епистемологията, която изисква *достъп* до факторите на оправдаването – а именно кохерентността между вярванията. Тук рискът е, че даден кръг от кохерентни вярвания може да бъде напълно откъснат от реалността и фактите – феномен, известен в съвременната епистемология като *Foley rationality*. По тази логика, едно абдуктивно допускане може да няма нищо общо с фактите – точно обратното на това, което авторката иска.

Имам три въпроса към Мадлен Ангелова-Елчинова. Първо, заема ли определена позиция по отношение на епистемологическото разграничение между интернализъм и екстернализъм? Второ, как може да избегне и в какъв смисъл интернализъмът в предложената от нея методология свързана с ИНО въз основа на кохерентност и мисловно равновесие? И трето, вижда ли перспектива в този метод отвъд разграничението между интернализъм и екстернализъм?

Въпреки моите забележки към дисертацията на Мадлен Ангелова-Елчинова считам че трудът ѝ заслужава висока оценка. Силно препоръчвам на авторката да го ревизира и превърне в книга. Въз основа на тези съображения, аз ще гласувам „за” присъждане на научната степен доктор на Мадлен Ангелова-Елчинова и препоръчвам на другите членове от журито да направят същото.

София, 2.04.2020 г.

.....

Доц. д-р Марина Бакалова

